

**UMURTQASIZ HAYVONLAR. KURAKOYOQLI MOLLYUSKALAR
(SCAPHOPODA) SINIFI. ULARNING TUZILISHI, YASHASH TARZI VA
RIVOJLANISHI**

Qo'ldosheva Karimaxon Baxtiyorjon qizi

Urainjonova Dilbarxon Ilhomjon qizi

Odilova Zuhraxon Xojiqurbon qizi

Nosirova Ruxshona Zafarjon qizi

Andijon Davlat Pedagogika Instituti Tabiiy Fanlar Fakulteti Biologiya yo'nalishi

1-bosqich 102-guruh talabalari

***Anotatsiya:** Mazkur tezisimizda Kurakoyoqli Mollyuskalar tuzilishi, tarqalishi va hayot kechirishi haqida ma'lumotlar keltirilgan. Kurakoyoqli Mollyuskalar sinfining hozirgi zamon faunasida 500 turi uchraydi.*

***Kalit so'zlar:** Kurakoyoqli mollyuska, chig'anoq, mantiya, o'simtalar, foramineferalar.*

***Аннотация:** В этой статье представлена информация о засолении, распространении и жизнедеятельности моллюсков кураноголовых в современной фауне класса кураногих моллюсков встречается 500 видов.*

***Ключевые слова:** брюхоногий моллюск, раковина, мантия, наросты, фораминефары.*

***Annotation:** in this article, we will talk about the mollyuska with currants records of salinity, distribution, and livelihood are given. 500 species of the class off curacow molluscs it is found.*

***Keywords:** shellfish, mantle, growths, foraminephara, molluscan.*

Kurakoyoqli mollyuskalar (Scaphopoda) sinfi hozir zamon faunasida 500 turni o'z ichiga oladi. Barcha vakillari dengiz hayvonlari hisoblanadi. Qum va balchiqni yorib dengiz tubida hayot kechiradi. Chig'anog'I uzun turubkasimon bo'lishi bilan sutemizuvchilar tishining tuzilishiga o'xshaydi. Shuning uchun bir payitlar

tishsimon mollyuskalar deb ham atalgan. Turlarining kattaligi 4-mmdan 30-smgacha bo'ladi.

Kurakoyoqlilar juda kam sonli mollyuskalar hisoblanib, tashqi ko'rinishi ko'proq qorinoyoqlilarga o'xshaydi. Chig'anog'I yaxlit komussimon nayga o'xshash:uning ikki uchida teshigi bor.Chig'anog'ining oldingi kengaygan tomonidan oyog'i va boshi chiqib turadi. Hazm qilish sistemasi ham qorinoyoqlilarnikiga o'xshash bo'ladi. Lekin tana simmetriyasi , mantiya bo'shlig'I va nerv sistemasining tuzilishi plastinkajabralilarga o'xshash bo'ladi. O'simtaga o'xshash boshining uchki qismida og'iz teshigi joylashgan. Boshidagi uchi to'mtoq mo'ylovlari sezgi va ozig'ni ushlab vazifasini bajaradi. Oyog'i to'mtoq konus shaklida, uning asosida bir juft plastinkasimon yon o'simtali bo'ladi. Kurakoyoqlilar nomi ana shu o'simtalar tufayli kelib chiqqan.

Kurakoyoqlilar suv tubidagi loyga ko'milib hayot kechiradi, faqat tanasining keying uchi loydan chiqib turadi. Chig'anoq uchidagi teshik molyuska tanasiga toza suv kirib turishini taminlaydi.Harakatlanayotgan mollyuska oyog'ini oldingi tomonga cho'zganda oyoqning yon o'simtali taxlanib loyga oson kiradi. Oyoq o'simtali yoyilganda ular yakorga o'xshab mollyuskani ushlab turadi: shundan keyin tana muskullari qisqarib, molyuska oldinga suriladi. Kurakoyoqlilar foramineferalar va boshqa mayda suv hayvonlari bilan oziqlanadi. Ozig'ini mo'ylovlari uchiga yopishtirib oladi. Chig'anog'ining uzunligi 2-3 mmdan bir necha smga yetadi.

Kurakoyoqli mollyuskalar nerv sistemasi plastinkajabralilarga o'xshaydi. Shunga ko'ra kurakoyoqlilarning 3 juft nerv gangliylari bor. Ular serebroplevral gangliylari qizilo'ngach ustida, pedal gangliylari oyog'ida, uchinchi visseropariyetal gangliylari tanasining keying qismida chig'anoq ostida joylashgan. Gangliylar kommisuralar orqali bir-biri bilan bog'lamham bo'ladi. Nerv tugunlari ichki organlar , osfradiylar va jabralarni innervatsiya qiladi. Serebroplevral nerv gangliylari serebral va plevral nerv gangliylarining qo'shilishi natijasida kelib chiqqan.

Kurakoyoqli mollyuskalar hazm qilish sistemasi qorinoyoqlilarnikiga

o'xshaydi. Halqumi ancha uzun qizilo'ngachga ochilgan bo'ladi. Qizilo'ngachning kengaygan qismi jig'ildon deyiladi. Oshqozon bo'shlig'iga "jigar" yo'li ochilgan bo'ladi. Mollyuskalarda jigar ichakdan kelib chiqqan. Jigar sekret ishlab chiqarish bilan birga ichak singari oziqni so'rish vazifasini ham bajaradi. Oshqozon ingichka ichak bilan tutashgan. Ingichka ichak bir nechta buralib, orqa ichakka ulanadi. Orqa ichak bosh yaqinidagi chiqaruv teshigi orqali tashqi muhitga ochiladi. Ayrim yirtqich molyuskalar so'lak bezi tarkibida erlin xlorid kislota bo'ladi. Mana shu kislotaning so'lakdagi miqdori 4% ni tashkil qiladi. Yirtqich mollyuskalar chig'anoq'i terisini yemiradi.

Kurakoyoqli molyuskalarni mantiyasi plastinkajabralilarnikiga o'xshaydi. Shunga ko'ra ularning mantiyasi ikkita burma shaklida tanasining ikki yonida osilib turadi. Mantiya burmalari orqa tomondan bir-biriga qo'shilib ketgan, oldingi va keying tomonining uchlari erkin bo'ladi. Mantiya bo'shlig'ini teshiklari ham bo'ladi. Ko'pincha mantiya burmalarining ikki joydan tutashib, uchta mantiya teshigini hosil qiladi. Ulardan ikkitasi ustki va ostki teshiklar torroq, uchinchi teshing ancha kengroq bo'ladi. Ostki teshik kirish sifoni bo'lib, u orqali mantiya bo'shlig'iga suv bilan birga oziq moddalar va kislorod kiradi. Ustki teshik chiqish sifoni orqali suv va oziq qoldiqlari chiqarib yuboriladi. Qorin qismining oldida joylashgan keng teshikdan oyog'I chiqib turadi. Qumda ko'milib yashaydigon turlarining kirish va chiqarish sifoni nayga oxshash uzun bo'ladi. Sifonlar qumdan chiqib turadi. Shu sababli mantiya bo'shlig'iga doimo toza suv kelib turadi. Mantiya burmalarining sirtidagi epiteliy hujayralari chig'anoq hosil qiladi. Ikkala chig'anoq mollyuska tanasini yon tomondan qoplab turish vazifasini bajaradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. "Umurtqasizlar zoologiyasi" O.Mavlonov, Sh.Xurammov, X.Eshova
2. "Umurtqasizlar zoologiyasi" Edvard E.Ruppert, Richard S.Foks, Robert, D.Barns.
3. ARXIV.UZ SAYTI.

